

5. Як організувати життєдіяльність дитини, котра швидко збуджується, неуважна, неслухняна?

6. Які якості характеру необхідні для батьківського авторитету?

7. Скільки часу щоденно слід витратити на спілкування з дитиною?

8. Що треба для того, щоб налагодити контакт з вихователем?

Крім того, було визначено, що основними напрямками взаємодії вихователя в роботі з неблагополучними сім'ями мають бути такі:

— підвищення педагогічної освіти і культури батьків;

— організація суспільно корисної і культурної діяльності батьків і дітей з неблагополучних сімей;

— використання національних звичаїв та сімейних традицій у вихованні дітей, корекція системи взаємин батьків у неблагополучних сім'ях;

— залучення до корекційної роботи висококваліфікованих соціальних педагогів та психологів, які мають певний досвід роботи з такими сім'ями і володіють відповідними методиками.

Отже, для підвищення ефективності педагогічної діяльності вихователя з різними типами неблагополучних сімей ми звернулись до різноманітних масових форм сімейного виховання, проведення педагогічних семінарів, консультацій, родинних свят, змагань, днів відкритих дверей, які сприяли підвищенню педагогічної культури батьків, захисту дитини від несприятливого впливу неблагополучної сім'ї. Крім того, ми надавали різним типам неблагополучних сімей кваліфіковану методичну допомогу зі встановлення нормального сімейного мікроклімату, налагодження взаємин між батьками і дітьми, батьками і вихователями.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Педагогічна допомога родині у вихованні дітей з особливими потребами. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство*: Наук.-метод. зб. / Ред.кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков, керівник авторського колективу і науковий редактор та ін. — К.: Контекст, 2000. — С. 266–267.
2. *Кот М.З.* Педагогічна взаємодія вихователя з батьками учнів допоміжної школи // НПУ імені М.П. Драгоманова. Наук.-метод. зб. "Вибрані питання корекційної педагогіки". — К., 2001.
3. *Кот М.З.* Модель взаємодії школи та сім'ї у вихованні учнів допоміжної школи // Матеріали міжнародної конференції 27–28 травня 1997. За ред. В.І. Болдар та ін. — К., 1999. — С.165–166.

О.М. БАРНО,

доктор педагогічних наук, доцент

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ З ОСОБЛИВИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Рассмотрены психолого-педагогические аспекты работы со студентами с особенными потребностями. Цель исследования — создать условия для физической, психологической и профессиональной реабилитации студентов-инвалидов.

Psychology-pedagogical aspects of work with students who have special problems are viewed. The goal of such investigation- to create all conditions for physical, psychological and professional rehabilitation of students-invalids.

Сьогодні цивілізований світ у своїй більшості — і не тільки на рівні окремої держави, а й на рівні світового суспільства — переходить до нової парадигми, а саме "єдине суспільство, яке включає людей з різноманітними проблемами". Починає формуватися нова культурна норма: повага до людей фізично й інтелектуально неповноцінних, що й фіксує міжнародне законодавство на рівні ООН. У розділі "Про права інвалідів" (1975) ми маємо правове обґрунтування цієї концепції, а в окремих державах прийняті: Закон про навчальний план основної школи (Швеція, 1980); Акти про освіту (Великобританія, 1981–1985 рр.); Тимчасовий закон з спеціальної та середньої спеціальної освіти (Нідерланди, 1985), закони такого ж напрямку прийняті в Німеччині, Австрії, Польщі та інших країнах [5].

На шляху до розбудови незалежної демократичної держави Україна теж не залишилась осторонь соціально-державницьких проблем суспільства, зокрема проблем інтегрування в суспільство людей з обмеженими можливостями. На цьому наголошується в Конституції України (ст. 53), законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про основи соціальної захищеності інвалідів України". Є постанова Кабінету Міністрів України (1992) "Про комплексну програму розв'язання проблеми інвалідності" [4].

Одна з важливих освітянських проблем — соціальна неоднорідність сучасного українського суспільства і соціальна незахищеність окремих верств населення, особливо осіб з обмеженими фізичними можливостями. Однак на сьогодні немає поки що повноцінного вирішення цієї проблеми на державному рівні, крім надання інвалідам пільг при вступі до вищих навчальних закладів.

У сучасному розумінні уявлення про здоровий спосіб життя відходить від вузького поняття феномена здоров'я, набуває поширення розуміння його як психосоматичного феномена, обов'язково пов'язаного із міжлюдськими взаєминами, соціальним самовизначенням, з рівнем саморегуляції людини, її способами виходу з конфліктних і психотравмуючих ситуацій.

Соціальне самовизначення і пошук особистісної сутності нерозривно пов'язані з формуванням світогляду.

Світогляд — погляд на світ загалом, система уявлень про спільні принципи й основи буття, життєва філософія людини, сума і підсумок всіх його знань. Пізнавальними (когнітивними) передумовами світогляду є засвоєння великої суми знань і здатність до абстрактного теоретичного мислення. Водночас світогляд — не тільки логічна система знань, а й система переконань, які показують взаємовідносини людини й світу, головні цінності її орієнтації. Як справедливо зазначає психолог Є. Головаха, потреба у сенсі життя в тому, щоб усвідомити своє життя не як серію випадковостей, а як цілісний процес, що має певний напрям і зміст, — одна з найважливіших потреб особистості [1]. Разом з тим світоглядний пошук включає в себе соціальну орієнтацію особистості, тобто усвідомлення себе частинкою соціальної спільноти, вибір майбутнього соціального стану і шляхів його досягнення.

У Кіровоградському представництві навчається сьогодні 36 інвалідів. Тому питання “Яке моє місце в цьому світі?” і “Яка діяльність найбільше розкриває мої особистісні здібності?” — не риторичне. Роботу з інвалідами розпочинаємо на етапі вступу до Університету. Перша проблема, яка вимагає розв'язання, — це соціальна адаптація в нових умовах. Психологія інвалідів, як правило, конче вразлива, а відтак потрібен не просто індивідуальний підхід, а особливий індивідуальний підхід. У цьому сенсі потрібно створити з-поміж студентського колективу атмосферу доброзичливості, взаємної приязні. Нам вдалося цього досягти, і це допомагає вирішувати інші питання. Індивідуальна робота зі студентами-інвалідами допомогла включити їх в активне життя. У вересні цього року, наприклад, проходили вибори студентської ради з дотриманням усіх демократичних засад (висунення кандидатур, реєстрація, передвиборна боротьба і вибори таємним голосуванням). Перемогу з-поміж чотирьох претендентів отримав студент-інвалід ІV курсу спеціальності “Фінанси” Євген Федорашенко.

Художня самодіяльність сприяє реалізації можливостей студентів-інвалідів і допомагає утвердитись у соціальному статусі. У Представництві стало вже традицією, коли в місто приїздять відомі артисти і кращі студенти нагороджуються квитками на концерт і серед них — обов'язково студенти з вадами фізичного здоров'я.

Розгляд науково-дослідної проблеми “Наукове обґрунтування і розроблення моніторингу та прикладних програм з соціально-психологічної реабілітації студентів вузів України, які мають аномалії фізичного та

функціонального розвитку” сприяв об'єднанню наукових сил. Вже перші результати довели, що без наукового підходу досягти успіху неможливо. Особливо зріла людина покладає відповідальність за свої вчинки, за своє життя виключно на себе, а не на оточення, і залежно від своїх прагнень планує свої дії. І навпаки, людина, яка покладається тільки на інших або на долю, зазвичай не планує своїх вчинків, бо вважає, що її життя мало залежить від власних зусиль.

Мотиви, потреби також можуть бути двох типів. Це мотивація досягнення (за якої людина уявляє собі можливий позитивний результат) і мотивація уникнення (коли людина прагне уникнути невдач, поразок). Люди з мотивацією досягнення активніші. Якщо вони припускаються помилки, то аналізують її причини і діють інакше, продуктивніше. При мотивації уникнення — переживають страх, а це зменшує активність, не дозволяє досягти того, на що людина спроможна.

Досліджуючи особливості студентів-інвалідів, ми керувалися **положеннями сучасної науки про здоров'я, як інтегрального багатерівневого поняття** [2], що і було, зокрема, метою нашої розвідки, ми враховували ті складнощі у поведінці та характері, які є закономірними для цієї категорії молоді. У Представництві, в результаті цього, розпочато роботу зі створення центру з реабілітації професійного здоров'я. Раніше казали: “У здоровому тілі — здоровий дух”. На жаль, за останні десятиріччя людина сама створила небезпеку для свого здоров'я. Тепер було б правильніше казати, що тільки духовно здорова, особистісно зріла людина може дбати про своє тіло, беручи на себе відповідальність за своє ставлення до здоров'я. Тому цьому питанню у Представництві приділяється вельми багато уваги. Для кожного студента-інваліда розроблено індивідуальну програму з урахуванням його особливостей. Формування моральних і інтелектуальних якостей допоможе інвалідам відчувати впевненість у своїх силах, знайти своє місце в житті. Ми взяли зобов'язання працювати кожного студента-інваліда за умови виконання ним такої програми.

Розглянемо детальніше теоретичний бік досліджуваної проблеми. Як відомо, основоположником науки про здоров'я в сучасному її розумінні вважається І. Брехман, який обґрунтував методологічні основи здоров'я практично здорових людей. Цей напрям він назвав “валеологією” (1987). Спробу окреслити кінцеві контури предметного поля сучасних валеологічних досліджень було здійснено у працях Г.Апанасенка і Л.Полової. Так, предметом валеології було визначено індивідуальне здоров'я, а теоретичну основу її склали такі позиції:

— валеологія розглядає здоров'я як самостійну соціально-медичну категорію, сутність якої може бути кількісно і якісно охарактеризована прямими показниками;

— здоров'я розглядається як широка категорія порівняно із хворобою. Передхвороба і хвороба — окремі випадки здоров'я, коли є його дефект або зниження його рівня;

— рівень структурної організації, який досліджується у валеології, переважно є рівнем організму. Валеологічна теорія і практика засновані на розгляді організму як біоенергоінформаційної системи, а здоров'я — як інтегрального багаторівневого поняття;

— розроблення теоретичних принципів валеології відповідає завданню формування загальної концепції здоров'я, що об'єднує філософське розуміння його сутності, осмислення хвороби і перехідних станів [2].

Як відомо, в апробації наукового методу можна виокремити два основних процесуальних режими, а саме:

1) процес створення методу, який безпосередньо пов'язаний із розвитком теоретичного знання і обґрунтуванням його істинності;

2) процес використання готового знання (істинність якого вже доведена) для одержання нового знання. У даному разі обґрунтування істинності методу замінюється обґрунтуванням його адекватності, правомірності використання в даній конкретній ситуації.

На нашу думку, на сучасному етапі *актуалізується проблема вибору адекватних методів дослідження*, тобто другий процесуальний режим.

Культура тіла, культура психічного здоров'я, харчування, житла — один із найдавніших інститутів людської спільноти. Культура — це матеріальні й духовні витвори людської діяльності, цінності, що передаються від покоління до покоління. Культура включає загальнолюдські, класові, національні, групові цінності та ідеали. Розрізняють культуру особистості, індивіда та культуру групи. Культура окремої особистості — це сукупність її способів поведінки, методів діяльності, розуму, думок, результатів. Культура особистості відображає рівень розвитку, який проявляється у системі цінностей, характері діяльності, поведінці та способі життя, здібностях та творчих силах, світогляді, рівні духовного та фізичного розвитку. Головний зміст культури становлять сукупність витворів думки і діяльності, цінностей і зразки поведінки, які визнані і прийняті членами суспільства.

Існує кілька напрямів впливу культури на людину. По-перше, частиною цілісного впливу культури на особистість є *соціалізація*, яка готує її до життя в суспільстві, вчить її поведженню, формує в неї здатність виконувати певні соціальні ролі. Отже, соціалізація, формуючи особистість людини, вчить, як треба діяти для досягнення суспільних і життєвих цілей. По-друге, *культура впливає на індивіда за допомогою системи економічних, ідеологічних, політичних цінностей*. Система цінностей особистості дає змогу оцінити чужу поведінку, а тому є регулятором людської поведінки. По-третє, культура впливає на індивіда в суспільстві, формуючи зразки поведінки. Кожний історичний період був визначений культурними рамками, і мабуть, єдиним стабільним показником залишалось здоров'я людини. *Важливо поєднати особисту гігієнічну культуру, культуру поведінки і культуру мислення*. Через ці поняття можливий вихід до здоров'я людини, до усвідомлення того, що здоровий спосіб життя тісно пов'язаний із загальною культурою.

Люди хворіють через те, що відчувають імунодефіцит організму, “гноблення духу життя”, як говорив великий Парацельс. На кожний місяць року у Парацельса були готові рекомендації стосовно способу життя, харчування, профілактики хвороб, позначені найбільш небезпечні захворювання, сприйнятливість і схильність до хвороб. Ось, наприклад, що рекомендує Парацельс на першу половину листопада: у способі життя — збільшення фізичних навантажень до максимальних, гімнастичні вправи вранці, в режимі харчування — збільшення споживання смаженого м'яса, риби, птиці; виключення з раціону м'ясних бульйонів і супів; споживання солодкого, ізюму, горіхів, прянощів, кориці; вживання підігрітого напівсухового рожевого вина з корицею; щодня вранці вживання натщесерце двох столових ложок меду, розчиненого в кип'яченій воді, а для профілактики — одне кровопускання з вени.

Багато чого в лікувальній науці змінилося з часів Парацельса, але незмінним лишається наказ великого лікаря: “Вмій залишатися самим собою, і ти ніколи не станеш іграшкою в руках долі”. Звісно, від того часу наука про гігієну і харчування пішла далеко вперед, але багато чого актуальне й донині. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) дала чітке визначення поняття: “Здоров'я — це не тільки відсутність хворобливих і фізичних дефектів, а й стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя” [2]. Академік І.П.Павлов підтвердив: “Здоров'я — це неоціненний дарунок природи, воно дається не навечно, його треба берегти. Але здоров'я людини багато в чому залежить від неї самої, від її способу життя, умов праці, харчування, її навичок...” [3]. Здоров'я перебуває у взаємозв'язку з культурою, економічною, соціально-політичною, духовною сферами життя людини. Спосіб життя — це історично визначений спосіб самореалізації людини в матеріальній і духовній сферах її життєдіяльності. Поняття “здоровий спосіб життя” не передбачає лише виконання гігієнічних норм і правил або викорінювання шкідливих звичок, дотримання режиму і санітарне просвітництво. Здоров'я нерозривно пов'язано з поняттям про красу. Гармонія природних і соціальних якостей особистості, єдність фізичних і психічних процесів, їх досконалість — усе це є красою. Таким чином, здоровий спосіб життя, можна сказати, спрямований на гуманізацію й активізацію людської діяльності, удосконалення індивідуальних якостей особистості.

Важливу роль у розвитку духовної культури людини відіграє *здоровий спосіб життя*. Тільки додержуючи здорового способу життя, людина може цілком реалізувати такі сторони духовного життя, як оптимізм, бадьорість духу, вольові якості. Дотримуючись здорових форм життєдіяльності, людина може легко долати труднощі, стресові ситуації, формувати сприятливий психологічний клімат у колективі.

Здоровий спосіб життя В.І.Водоп'янов називає “особливою суспільною цінністю, що є основою активності особистості як міри діяльності, сутнісної соціальної якості, яка виявляє високий ступінь “включеності” індивіда в суспільні відношення” [2].

Спосіб життя розкриває спрямованість життєдіяльності людини. Поняття “спосіб життя” показує спосіб діяльності окремої людини або групи людей у даних об’єктивних умовах. Поняття “суб’єкт способу життя” насамперед співвідноситься з поняттям “особистість”, і вивчення способу життя інвалідів дає інформацію про систему відносин у товаристві, дає змогу аналізувати форми життєвої активності людей. Додержання здорового способу життя відіграє велику роль у формуванні особистості. Яскраве вираження психологічної спрямованості особистості є важливою передумовою формування її соціальних особливостей. Вплив зміненого середовища на людину, з одного боку, запобігає негативного впливу несприятливих чинників, а, з другого боку, на здоров’ї людей негативно позначається напружені соціальні умови, промислові забруднення природи тощо.

Висновки

Здоров’я і хвороба є станом життєдіяльності організму, а відтак необхідно враховувати біологічну зумовленість способу життя індивіда. Здоровий спосіб життя являє собою цілісний спосіб життєдіяльності людей, він спрямований на розвиток єдності фізіологічних, психічних і соціальних функцій індивіда. Розкриваючи сутність поняття “здоровий спосіб життя”, визначаємо його як спосіб поведінки людини, спосіб життя, спрямований на збереження, зміцнення і розвиток її фізичного і морального здоров’я, створення добробуту, благополуччя оточуючих її людей, досягнення активного довголіття і гармонії з природою. Розуміння здорового способу життя залежить від реальної участі людини у створенні свого здоров’я. Без розгляду цього підходу неможливо скласти уявлення про сутність створення соціально-природної гармонії здоров’я людини, а значить, у нашому випадку, створити умови для фізичної, психологічної та професійної реабілітації студентів-інвалідів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение.— К.: Наук.думка, 1988.— С. 125.
2. Здоров’я та освіта: проблеми та перспективи: Матеріали I Всеукраїнської наук.-метод. конф.— Донецьк: ДОНДУ, 2000.— С. 416.
3. Максимова М.Ю. Життя та здоров’я.— К.: Знання, 1998.— С. 144.
4. Україна ХХІ століття: державна національна програма “Освіта”.— К., 1992.
5. Университетское образование и общество в третьем тысячелетии: XXX Междун. науч.-метод. конф.— Алма-Ата, 2000.— С. 233.

Г.В. БЕСПЯНСЬКА

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ШЛЯХОМ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ФОРМ ТА АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ: ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ

Статья включает вопросы организации учебного процесса студентов с ограниченными возможностями и является актуальной, поскольку имеет цель обоснования форм и методов активизации их учебно-познавательной деятельности. Автором очерчены пути реализации образовательной деятельности этой пока еще не защищенной категории населения, поданы практические рекомендации, формы и методы гносеологической деятельности студентов, базой для чего стал многолетний опыт преподавания деловодства, делового украинского языка, профессионально-практической подготовки делопроизводителей разных образовательно-квалификационных уровней и форм обучения.

Статья ориентирована на педагогических работников, которые обеспечивают учебный процесс граждан Украины с ограниченными возможностями, преподавателей деловодства, украинского делового языка, мастеров производственного обучения, преподавателей-инструкторов и других специалистов, служебными обязанностями которых определено повышение квалификации сотрудников по документированию управленческой деятельности.

This article was written on the theme: "Organization of the teaching process for invalid students by applying new methods and forms of teaching". Speaking of the actuality of this theme it is necessary to underline that the wide experience of the teaching process with such students shows that much needs to be done to make studying more easily and interesting for them. The author shows how to realize this goal. He gives practical recommendations and advices On the basis of long, durable experience of teaching of business correspondence and Ukrainian language.

This article intended for educational specialists, teachers who are working with such students.

Активізація навчання студентів з особливими потребами шляхом оптимального вибору форм та методів навчання є однією з вагомих проблем педагогічної науки сьогодення.

Для держави України та Університету „Україна”, які взяли на себе місію виконання стандартних правил ООН щодо забезпечення рівних